

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

I. Uluslararası
**AHMED ZİYAÜDDİN
GÜMÜŞHANEVÎ**
Sempozyumu

03-05 Ekim 2013 - GÜMÜŞHANE

BİLDİRİLER KİTABI

Editörler

Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN

Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ

Yrd. Doç. Dr. Adem ÇATAK

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları

Tasavvufta Esmâ-i Hüsnâ'nın İnsân-ı Kâmilde Tecellisi: Gümüşhanevî Örneği

Selami ŞİMŞEK*

Özet

Lügatte “en güzel isimler” anlamına gelen, âyet ve hadîslerde üzerinde durulan *esmâ-i hüsnâ* ile ilgili olarak İslâm âlimlerinin yanında sûfler de çeşitli eserler kaleme almış, şerhler yazmış veya eserlerinin bir kısmında bu kavrama yer vermişlerdir. İşte eserlerinde özellikle *Câmiu'l-Usûl*'de *esmâ-i hüsnâ*yı kısmen işleyen sûflerden birisi de XIX. asrın önde gelen Nakşî-Hâlidî şeyhlerinden Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'dir. Gümüşhanevî, bu konuda Abdurrezzâk Kâşânî'nin eserlerinden oldukça istifade etmiştir. O, mezkur eserinde özellikle *esmâ-i hüsnâ* ile ilgili olarak sayısı, en büyüğü, sayımı, insân-ı kâmildeki tecellileri konuları üzerinde durmuştur. Ona göre ilâhî isimlerin sayısı doksan dokuz olup, bunların en büyüğü ism-i a'zam olarak da nitelendirilen “Allah” ismidir. İlâhî isimler, *zâtî*, *fiilî* ve *vasfî* olmak üzere de üç kısma ayrılır. Esmâ-i hüsnâ cihetinden insân-ı kâmil, zâhirî ve bâtnî ilimleri iyi bilen, ilâhî birliği ve diğer sıfatların kâinatındaki tecellilerini müşâhede eden, bütün insanlığın sıfatlarını özünde toplayan ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmet, hayat ve kudret gibi isimlerine mazhar olmuş erdemli kişidir. Gümüşhanevî'ye göre ilâhî isimlerin sayımı anlamına gelen ihsâ, tahalluk demek olup, bu da sâlikin Allah'ta fâni olup, O'nun bekâsı ile bekâ bulması anlamına gelir.

Esmâ-i Hüsnâ Kavramı

Esmâ-i hüsnâ, lügatte, “en güzel isimler” anlamına gelir. İstilahta daha ziyade Kur'ân ve hadîslerde geçen Allah'ın isimleri için özel isim olarak kullanılan bir terimdir. Kadı ve kelâmcı Ebû Bekr İbnü'l-Arabî ve *esmâ-i hüsnâ* ile ilgili verdiği şu bilgiler, ilâhî isimlerin güzellikle nitelendirilmesinin sebeplerini gösterdiği kadar, İslâm literatüründeki tanım, esrâr ve havâssını özetler mahiyettedir:

1. Allah hakkında yücelik ifade eder ve kullarda hürmet hissi uyandırır.
2. Zikir ve duâda kullanıldığında duânın kabulüne ve sevap kazanılmasına vesile olur.
3. Kalplere huzur ve sükûnet verir, lütuf, rahmet ve ümidi telkin eder.
4. Bilginin değeri, bilinenin yüceliğine bağlı olduğuna, bilinenlerin en şerefli de Allah Teâlâ olduğuna göre, *esmâ-i hüsnâ* konusunda mârifet sahibi olanlara bu mârifet, üstünlük ve şeref kazandırır.
5. Bu isimler Allah hakkında vacip, câiz ve muhâl olan sıfatları içermeleri sebebiyle, O'nunla ilgili en yeterli ve doğru mârifeti edinmemizi sağlarlar.”¹

Sûflerin *Esmâ-i Hüsnâ* İle İlgili Çalışmaları

Esmâ-i hüsnâ'nın gerek Kur'ân'da ve gerekse hadîslerde yer alması² hasebiyle İslâm âlimlerinin bu konuda da pekçok çalışmalar yaptığını biliyoruz.³ Nitekim onlar, bu isimlerin neler

* Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi

1 Topaloğlu, Bekir, “Esmâ-i Hüsnâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 11, s. 404; Biçer, Ramazan, “Giriş”, *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Mânâlarının Keşfi* (içinde), İstanbul 2010, s. 15-16.

2 *Esmâ-i hüsnâ* ile ilgili âyet ve hadîsler hk. geniş bilgi için bkz. Karagöz, İsmail, *Âyet ve Hadisler Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ*, İstanbul 2010, s. 38 vd.

3 İslâm âlimlerinin *Esmâ-i hüsnâ* ile ilgili yazdığı eserlerin bir listesi için bkz. Karagöz, age., s. 46-49.

olduğunu Kur'ân ve hadîslerden çıkarmışlar, çeşitli tasnifler yaparak belirledikleri sayıda isimleri şerh etme yoluna gitmişlerdir. İşte bu durumun tabii bir neticesi olarak İslâm kültüründe ve bilhassa bizim kültür dünyamızda *esmâ-i hüsnâ* telif türü ortaya çıkmış, bu alanda mensûr ve manzum yüzlerce eser kaleme alınmıştır.⁴

Sûfler de aynı şekilde *esmâ-i hüsnâ* ile ilgili gerek müstakil şerh çalışmaları yapmış gerekse Gümüşhanevî gibi eserlerinin bir bölümünde ona yer vermiştir. Sûfler tarafından müstakil olarak yazılan *esmâ-i hüsnâ* şerhlerinden bazıları şunlardır:

1. Ebu'l-Kâsım Abdülkerim Kuşeyrî, *Şerhu'l-Esmâi'l-Hüsnâ*.
2. Ebû Muhammed Gazzâlî, *El-Maksadu'l-Esnâ fî Şerhi'l-Esmâi'l-Hüsnâ*.
3. İbn-i Berrecân, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*.
4. Fahrüddin Muhammed Râzî, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*.
5. Sadrüddin Konevî, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*.
6. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Keşfü'l-Ma'nâ an Sırrı Esmâillâhi'l-Hüsnâ*.
7. Seyyid Şerif Cürcânî, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*.
8. Abdülgânî Nablûsî, *Manzûmetü Esmâillâhi'l-Hüsnâ*.
9. Seyyid Mustafa Bekrî, *Manzûmetü Esmâillâhi'l-Hüsnâ*.
10. Gümüşhanevî'nin müürşidi Ahmed b. Süleymân Ervâdî, *Manzûmetü Esmâillâhi'l-Hüsnâ*.
11. Ya'kûb Çerhî, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*, Farsça'dır.
12. Abdurrahmân Câmî, *Muammâ-yı Câmî*, Farsça'dır.
13. Molla Abdullah İlâhî, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ*, Türkçe'dir.
14. İbn-i İsâ-yı Saruhânî, *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ*, Türkçe'dir.
15. Niyâzî-i Mısrî, *Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ Risâlesi*, Türkçe'dir.
16. Muhammed İhsan Oğuz, *Risâle-i Esmâü'l-Hüsnâ*, Türkçe'dir.⁵

Sûfilere Göre Esmâ-i Hüsnâ

Esmâ-i hüsnâ'nın, Allah'ı tanıyıp bilmede çok önemli bir yere sahip bulunduğunu biliyoruz. Zira Cenâb-ı Hak, kendisini bize, bu isim ve sıfatlarla tanıtmıştır. İsim-müsemma bakımından Allah'ın isimleri idrakimize göre O'nu bize anlatır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki sûfler ilâhî isimleri, âlemin var oluş sebebi olarak görmüşlerdir. Yani varlıkların vücuda geliş ve zuhuru isimlerle olmuştur. Dolayısıyla âlemdeki bütün varlıklar Allah'ın isimlerinin mazharıdır. Bu varlıklardan insan ise Allah'ın tüm isimlerine mazhar olmuştur.⁶ Ancak bu ilâhî isimlerin âlemde bulunışları zâtları yönüyle değil eser ve hükümleriyle, hakikatları ile değil misilleriyledir. Bu sebeple bizim bildiğimiz ilâhî isimler esasen isimlerin isimleri olmaktadır. Kur'ân'da bildirilen *esmâ-i hüsnâ* da buna dahil olup, İsrâ sûresinin 110. âyeti buna işaret etmektedir: “İster Allah diye yalvarın, ister Rahman diye yalvarın, O'na yalvarıp dua edeceğin bütün güzel isimler O'nundur”. Yalnız burada şu noktaya dikkat etmek gerekir ki her ismin bir anlamı bir de sureti vardır. “Allah” denildiği zaman bu ismin anlamı, “Rahman” denildiği zaman ise sureti söylenmiş olur. Demek ki biz

4 *Esmâ-i hüsnâ* ile ilgili yazılan mensûr ve manzûm şerhler için bkz. Yılmaz, Ali, “Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i İsâ-yı Saruhânî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 1998, sayı: 2, s. 6-10.

5 Geniş bilgi için bkz. Yılmaz, “Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i İsâ-yı Saruhânî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı”, s. 6-11.

6 Kılıç, M. Erol, *Tasavvufa Giriş*, İstanbul 2012, s. 32.

ancak ismin suretiyle Hakk'a dua edip niyaz edebiliriz.⁷ Gümüşhanevî, bu bağlamda ismin tasavvuf istilâhında lafız değil zât olduğunu, yani Alîm ve Kadîr gibi var olan sıfatların, Selâm ve Kuddûs gibi var olmayan sıfatların mânâ ve mefhumuna isim denildiğini, meselâ Kuddûs'un zâhirî tenzih ve temizlik demek olduğunu belirtmiştir.⁸

Sûfilere göre ismin menşei sıfat, sıfatın menşei ise zattır. Bu isimler bir yönüyle isimlenene yani müsemmâya delâlet ederken diğer yönüyle "hakikat"a işâret etmektedirler. Bu sebeple isimler, esasen birer nispet ve izafetten ibaret olup, aslına dönerler. Mümkün varlıkların asıllarını meydana getiren de bu nispetlerdir. Bir başka ifade ile mümkün varlıkların asılları bir yahut birçok ismin tasarrufu altında olarak onlarla sıfatlanmış olur.⁹

Sûfiler, Allah'ın isim ve sıfatlarını "Celâl" ve "Cemâl" şeklinde iki gruba da ayırırlar. Şöyle ki onlar, Cenâb-ı Hakk'ın kahır ve gazabına delâlet eden esmâ ve sıfatı için "Celâl", lütuf ve rızasına delâlet eden isim ve sıfatları ile mutlak güzelliğini ifade etmek için de "Cemâl" terimini kullanmışlardır. Abdülkerim Cîlî'ye göre Allah'ın "Celâl", "Cemâl" isimlerinin yanında "Fiil" isimleri de olup bunlar vücûd mertebelerindedir. Celâlî isimler, Kebîr, Azîz, Azîm, Celîl, Mâcid gibi isimlerdir. Cemâlî isimler ise Rahîm, Selâm, Mü'min, Latîf gibi isimlerdir ve bunlara izâfî olan isimler de dâhil edilir ki bunlar da Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın, Karîb, Baîd'dir. Fiilî isimler ise aynı şekilde Celâlî ve Cemâlî olmak üzere iki kısma ayrılır. Mümît, Dârr, Müntakim gibi isimler Celâlî fiil isimleri iken Muhyî, Rezzâk, Hallâk gibi Cemâlî fiil isimleridir.¹⁰

Gümüşhanevî'ye göre ilâhî isimler *zâtî*, *fiilî* ve *vasfî* olmak üzere üç kısma ayrılır:

1. Zâtî isimler: Doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın zâtına nisbet olunan isimlerdir. Bu nisbet de iki türlü olup, ya sırf ademî (yokluk) olur, Evvel, Âhir ve Ganî isimleri gibi. Ya da Kuddûs ve Selâm ismi gibi nisbî olmazlar.

2. Fiilî isimler: Başka varlığın var olmasıyla mümkün olan isimlerdir. Hâlîk, Râzık gibi. Çünkü bu isimler bütün fiillerin kaynağıdır.

3. Vasfî isimler (Sıfat isimler): Var olan bir mânâyı delâlet eden isimlerdir ki, bu mânâyı akıl tarafından kavramak mümkündür. Bu mânâyı kavrama, ya bir başka varlığı düşünmekle Alîm ve Kâdir isimleri gibi, ya da başka bir varlığı düşünmemekle meydana gelir, Hayy ve Vâcib isimleri gibi.¹¹

Kâşânî'ye göre ilâhî isimlerin imâmları yahut anaları da olup bunlar, Hayy, Âlim, Mürîd, Kâbil, Cevâd, Muksit isimleridir. Bu isimlerin birbirlerine dayanmaları ve birbirlerinden meydana gelmeleri dolayısıyla *yedi küllî hakikat* adı da verilmiştir.¹² Gümüşhanevî, Cevâd ve Muksit isimlerini yerine Semî' ve Basîr isimlerini koyarak bunların aynı zamanda diğer isimlerin temelini teşkil ettiğini, zira güzellik ve adaletin ilim, irade ve kudrete ihtiyacı olduğu gibi duâ edenin de bir işitene ihtiyacı bulunduğunu, Hayy isminin diğer isimlerden önce gelmesinin sebebinin ise hayatın herşeyden önce gelmesinden dolayı olduğunu, hayat olmadan kelâm, ilim, kudret ve diğer isimlerin de delâlet ettikleri sıfat ve mânâları ile birlikte olmayacaklarını, her ne kadar hayat şart, ilim meşrut ve daima şart meşruttan önce gelse de imâmlık cihetinden bu yedi ismin imâmının ilim olduğunu ve bu durumu da ilmin hayattan üstünlüğü yönüyle kabul etmek gerektiğini belirtmiştir.¹³

7 Çakıroğlu, Selim, "Giriş", İsmail Hakkı Bursevî, *İlahî İsimler*, İstanbul 2008, s. 12-13.

8 Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaüddin, *velîler ve Tarikatlarda Usûl (Câmiul-usûl)*, trc: Rahmi Serin, İstanbul ts., s. 322.

9 Kılıç, M. Erol, "Önsöz", M. Nusret Tura, *O'nun Güzeli İsimleri*, İstanbul 1995, s. 6; Çakıroğlu, "Giriş", s. 11.

10 Heyet, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 520-521.

11 Gümüşhanevî, *Câmiu'l-Usûl (Mezidî)*, s. 131; a.mlf., *Câmiu'l-Usûl (Serin)*, s. 322. Krş. Kâşânî, *İstîlâhâtü's-Sûfiyye (Keyâlî)*, s. 30.

12 Kâşânî Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü (Letâifu'l-A'lâm fi İşârâtü Ehlil-İlhâm)*, trc.: Ekrem Demirli, İstanbul 2004, s. 62.

13 Gümüşhanevî, *Câmiu'l-Usûl (Serin)*, s. 325.

Sûfîlerin Allah'ın isimlerinin sayısı ile ilgili görüşleri, İslâm âlimlerden pek farklı olmayıp, onlar da Allah'ın isimlerinde herhangi bir sınırlandırma yapmamışlardır. Meselâ, Fahrüddin Râzî, Gazzâlî ve İbn-i Berrecân bunlardandır.¹⁴ Gümüşhanevî'ye göre ilâhî isimlerin sayısı, doksan dokuzdur.¹⁵ O, bu isimleri Kâşânî'nin söz konusu eserinden hemen hemen aynen iktibas etmek sûretiyle eserine almıştır ki¹⁶ bu isimler şunlardır:

Abdullah, Abdurrahmân, Abdurrahîm, Abdulmelik, Abdulkuddûs, Abdüsselâm, Abdulmü'min, Abdulmüheymin, Abdulazîz, Abdulcebbâr, Abdulmütekebbir, Abdulhâlik, Abdulbâri, Abdulmusavvir, Abdulgaffâr, Abdulkahhâr, Abdulvehhâb, Abdurrezzâk, Abdulfettâh, Abdalâlîm, Abdulkâbız, Abdalbâsıt, Abdulhâfız, Abdurrâfî', Abdulmu'izz, Abdulmuzill, Abdusemi-Abdulbasir, Abdulhakîm, Abduladl, Abdullatîf, Abdulhabîr, Abdulhalîm, Abdulazîm, Abdulgafûr, Abduşşekûr, Abdulaliyy, Abdulkebîr, Abdulhâfız, Abdulmukît, Abdulhasîb, Abdulcelîl, Abdulkerîm, Abdulcevâd, Abdurrâgıb, Abdulmucîb, Abdulvâsî', Abdulhakîm, Abdulvedûd, Abdulmecîd, Abdalbâis, Abduşşehîd, Abdulhakk, Abdulvekîl, Abdulkavî, Abdulmetîn, Abdulvelî, Abdulhamîd, Abdulmuhsî, Abdulmübdî, Abdulmu'îd, Abdulmuhyî, Abdul'mümît, Abdulhayy, Abdulkayyûm, Abdulvâcid, Abdulmâcid, Abdulvâhid, Abdussamed, Abdulkâdir, Abdulmuktedir, Abdulmukaddim, Abdulmuahhir, Abdulevvel, Abdulâhir, Abduzzâhir, Abdalbâtın, Abdulvâli, Abdulmüteâlî, Abdulberr, Abduettevâb, Abdulmüntakim, Abdulafüvv, Abdurraûf, Abdulmâlikü'l-mülk, Abduzilcelâli ve'l-ikrâm, Abdulmuksit, Abdulcâmi, Abdulganî, Abdulmuğnî, Abdulmânî', Abduzzâr ve'n-nâfî', Abdunnûr, Abdulhâdi ,Abdulbedî', Abdalbâkî, Abdulvâris, Abdurreşîd, Abdussabûr.¹⁷

Gümüşhanevî'ye göre, İsm-i A'zam yani ilâhî isimlerin en büyüğü ise bütün isimleri içerisine alan "Allah" ismidir. Çünkü Allah, bütün sıfat ve isimlerin mevsûfu ve müsemmâsı olan Zât-ı Bârî'nin ismidir. Bu sebeple zâtî varlığı ilâhî varlıkla adlandırma ancak bu Allah ismi ile olur.¹⁸

Tasavvufta Esmâ-i Hüsnâ-İnsân-ı Kâmil İlişkisi

Sûfîlere göre insan, kendisinde Allah'ın isimlerinin açığa çıktığı ve O'nun tüm isimlerinin üzerinde tecellî ettiği en şerefli bir varlıktır. Ancak bütün insanların bu tecellîlerin hepsine mazhar olması mümkün değildir. Zira her insanın mertebesi farklıdır. Her varlık, kendisi için mümkün olan en üst seviyeye ulaşmak arzusundadır.¹⁹ Tasavvufta bu en üst seviyeye ulaşan kimseye insân-ı kâmil denilir.

İnsân-ı kâmil, Gümüşhanevî'nin tanımı ile akıl ve nefis bakımından küllî ve cüz'î bütün mertebeleri aşan, ilâhî isim ve sıfatları kendisinde toplayan ve bu isim ve sıfatların tecellîlerine mazhar olan, gerekli bütün makâm ve derecelere ulaştıktan sonra insanları terbiye için Allah tarafından yeryüzünde halife olarak görevlendirilen kişidir. Yine ona göre insân-ı kâmil, zâhirî ve bâtnî ilimlerle mücehhez, ilâhî vahdaniyeti ve diğer sıfatların kâinattaki tecellîlerini müşâhede eden, bütün insanlığın sıfatlarını özünde toplayan ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmet, hayat ve kudret gibi isimlerine mazhar olan olgun, yetkin, erdemli kimsedir.²⁰

Bu arada konumuzla ilgisi bulunması hasebiyle tasavvufta insân-ı kâmil olmanın yollarından biri olan nefsânî terbiye üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Zira bu terbiye usulünün ilâhî isimlerle yakından ilişkisi vardır. Şöyle ki bu nefsânî terbiye usûlünde, kişinin olgunluğa eriş-

14 Biçer, "Giriş", *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Mânâlarının Keşfi* (içinde), s. 23.

15 Gümüşhanevî, *age.*, s. 18-28.

16 Bkz. Kâşânî, *age.*, s. 366-392.

17 Bkz. Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 366-392; a.mlf., *İstîlâhâtü's-Sûfiyye* (Keyâfî), s. 45-58; Gümüşhanevî, *Câmiu'l-Usûl*, (Serin), s. 55-81; a.mlf., *Câmiu'l-Usûl* (Mezidî), s. 18-28.

18 Gümüşhanevî, *Câmiu'l-Usûl* (Serin), s. 322.

19 Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, s. 32.

20 Kâşânî, *age.*, s. 367, 391-392; Gümüşhanevî, *Câmiu'l-Usûl* (Serin), s. 411.

mesi, kâmil insan olması için *esmâ-i hüsnâ*'dan Lâilâhe illallah, Allah, Hak, Hayy, Kayyûm ve Kahrî gibi yedi "Celâlî" isim belirlenmiştir. Bu "Celâlî" isimlerin seçilmesinin nedenini, ilâhî isimleri "Celâlî" ve "Cemâlî" diye gruplandırarak İsmâîl Hakkı Bursavî çok güzel izah etmiştir ki bu isimler şöyledir: İnsan, bu âleme, "Cemâl"den "Celâl"e gelmiştir. Bundan dolayı celâlden cemâle dönmek için "Celâl" yoluna sülûka ihtiyaç duymaktadır. Kişi, gerekli ahkâm ve menzilleri tamamladıktan sonra sonra "Cemâl" yoluna ve ondan kemâl hazretine girer ve ulaşır.²¹

İnsanın ilâhî isimlerle kemâle ermesinin arka planını ise, bu konudaki düşüncelerini büyük ölçüde Muhyiddin İbnü'l-Arabî'den yararlanarak ortaya koyan William C. Chittick'ten dinleyelim:

Allah, insanı yaratılışın son halkası, varlığın son mertebesi olarak halketmiştir. Çünkü diğer mahlûkâtı, insanı vücûda getirmek için istihdam etmiştir. Muhteşem varlık zincirinin son halkası olarak insan, kendinden önce yaratılan bütün halkaları kendisinde toplamıştır. Bu sebeple insan, kâinattaki her şeyi kendisinde barındırır. Hz. Peygamber'in "*Allah, insanı kendi suretinde yaratmıştır*" hadisinde geçen ilâhî esmânın bizzat lafzatullah yani "Allah" ismi, bütün isimleri ihtivâ eder. Meselâ, bir kimse celâl ismini yani "Allah" lafzını söylese, Rahmân, Rahîm, Gafûr, Âdil, Hâlık, Kerîm, Kâdir, Muizz, Müzill gibi doksan dokuz yahut bin bir veya en doğrusu sonsuz sayıdaki ilâhî isimleri söylemiş olur. İnsan, "Allah sureti üzere" yaratıldığı içindir ki yaratılışında bütün esmâların suretleri mevcuttur. Kur'ân'da, "*Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti*" (el-Bakara, 2/31) buyurulması bu sebeptir.

İnsanın bütün isimlere mazhar olacak kabiliyette yaratılması hasebiyle akla gelebilecek her vasıf ondan zuhur eder. Zaten ilâhî isimler varlıktaki her mümkinâtın âyân-ı sâbiteleri yani arketipleridir. Yine insan bütün isimleri teemmül ile idrak edebildiği için, insanlığın her bir ferdi bir ilâhî ismi bir dereceye kadar aksettirir. Âlem-i kebîr olan kâinat da âlem-i sağîr olarak nitelendirilen insan gibi "Allah" ism-i câmisi sûretinde yaratılmıştır. Bu yaratılma dolayısıyla insan ve kâinat birbirine benzemektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki Allah'ın kâinâtı kendi suretinde yaratması esasen isimlerin kesreti yani çokluğu yönüyle, insanın yaratılmasında ise her bir ismin tek bir hakikate râci olması mânâsında isimlerin tevhiidi vardır. Bundan dolayıdır ki İbnü'l-Arabî insân-ı kâmile kâinatın direği demiştir. Çünkü insân-ı kâmil, Allah'ın kâinatı yaratma sebebidir.

Kemâle ermek, kişinin kendi nefsinin bilmesinden ve kişinin kendi nefsinde kemâl ile âgâh olmasından yani Allah'ı bilmesinden geçer. Şu kadar var ki her mahlûk, Rabbini kendine has bir tarzda, insân-ı kâmil ise ism-i câmi olan lafzatullahın izdüşümünde bilir. Bütün insanlar, dile getirsinler, getirmesinler O'nu, ihsan ve lütuflarından yararlanmak için Kayyûm, Rezzâk, Muhyî gibi isimleri ile anarlar. Yalnız insân-ı kâmil O'nu "Allah" celâl ismi ile zikreder. Çünkü bu zikir, her eşyanın zikrini idrak ve ihata eden zikirdir.²²

Bundan dolayı kemâl ve hakikat yolunda yapılacak ilk iş, içimizdeki hayvaniyetten melekîyete doğru yönelmeye başlamak olmalıdır. Bunun vasıtası ise Allah'ın güzel isimleridir. Şunu hemen hatırlatalım ki, bu güzel isimleri işitmek, okumak, ezberden tekrar etmek, lügat mânâlarını bilmek, hatta onların gerçekten Allah'ın sonsuz sıfatları olduğuna iman etmek bile yeterli değildir. Onları bir hayvan da işitebilir, bir papağan da tekrar edebilir yahut Arapça bilen herhangi bir kimse sözlük anlamlarını bilebilir ve konuşmaya henüz yeni başlamış bir çocuk onlara iman edebilir. Bunları yapanlar elbette boş şeylerle uğraşmış değillerdir. Bunları yapmayanlara göre durumları daha iyidir. Ancak onlar dahi hâlâ başkalarından duyduklarını biliyor durumdadırlar. Çünkü isimleri biliyorlar ama Müsemma'yı (isimlerin işaret ettiğini) bilmiyorlar. Bu durum, karnı acıkıp da bu açlığını "ekmek, ekmek, ekmek" diye gidermeye

21 Çakiroğlu, "Giriş", İsmail Hakkı Bursavî, *İlahî İsimler*, s. 14.

22 Chittick, William C., "Mukaddime", *Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Esmâü'l-Hüsna* (İçinde), İstanbul 2013, 2. Baskı, s. 13-20.

çalışan kimseye benzer ki böyle bir kimsenin elde edeceği tek fayda, ekmek bulma talep ve gayreti göstermek olacaktır.²³

Velhâsıl kişi, öncelikle Rabbine yaklaşmak için bir iç hazırlığı yaparak hayvânî nefisten kurtulmaya gayret etmeli, fitratında örtülü olarak bulunan melekî haslet ve vasıflarla bezenmek için seçebildiği kadar çok ilâhî sıfat seçmeli ve hayatını onlara göre yaşamaya çaba göstermelidir. Kişi, ikinci olarak ise Allah'ın sıfatlarının benliğinde bulunan izdüşümlerini bir yandan hayatına tatbik etmeye çalışırken diğer yandan da bu sıfatların değerini gözünde büyütmelidir. Meselâ, kişi kendinde merhametli olma, başkası acı çekerken acıyı hissedebilme kabiliyeti buluyorsa, fark etmelidir ki bu merhamet, Allah'ın merhametinin ancak yüzde birinin minicik bir parçasıdır. Kalp Allah'ın merhametinin büyüklüğünden haşyet ve hayrete düştüğünde bu, merhameti kabiliyetinin sınırlarına kadar götürmek için kişiyi teşvik edecektir. İşte bu gayretler kişiyi, Allah'ın sıfatları ile insandaki izdüşümleri arasındaki bağlantıyı tespit ve tetkik edebilmenin son mertebesine ulaştıracaktır.²⁴

Esmâ-i hüsnâ'nın Allah'ı tanıyıp bilmede çok önemli bir yeri olduğu âşikârdır. Şu kadar var ki kişinin hakikaten "Allah'ı biliyorum" diyebilmesi için, işte bu ilâhî isim ve sıfatların eserlerini üstüne giymeli, ahlâkını "en güzel isimlerle" süslemeli, Hakk'ın kudret elini bütün yaratıklarda müşâhede etmeli ve kendisi ile mahlûkâtın geri kalan kısmı arasındaki benzerlikleri seçmelidir. Bu durum, tıpkı kişiye güzel bir sanat eseri gösterilip henüz tanışmamış olduğu sanatçıyı tanıyıp tanımadığının sorulması gibidir.²⁵

Kâşânî'ye göre kişinin ilâhî isimlerle tahakkuku yani ilişkisi üç aşamalı olup şöyledir:

1. Taalluk: Kulun mukaddes zâta delâletleri açısından Allah'ın isimlerine muhtaç olması.

2. Tahakkuk: Hakk'ı isimlerinde görmek. Hakk'a ve kula nispetle isimlerini bilmek. Meselâ, bir kişi halkı bilmediği ölçüde Hak'tan uzaklaşır. Çünkü yaratılan ve rızıklanandan habersiz iken Allah'ın yaratan ve rızık veren olduğu bilinemez. Şu halde rızıklanan ve yaratılan bir şeyi gördüğünde er-Rezzâk ve el-Hâlik'i müşâhede etmeyen, oluş nedeniyle hakikatten perdelenmiş kimsedir. Bu kimse Allah'ı göremez. O'nu göremeyen ise gerçek marifeti yitirmiştir. Çünkü o el-Hâlik, er-Râzık, en-Nâfî gibi isimleri müşâhede etmemiştir.

3. Tahalluk: Kişinin kulluğa yaraşır tarzda isimlerle ahlâklanması, Hak şanına yaraştığı tarzda onlara sahip olduğu gibi, kendisine yaraşır şekilde kulun isimlerle ayakta durması, isimleri Hakk'a nispetleri O'nun yüceliğine yaraşır şekilde olduğu gibi, kula nispetleri de kulluğa yaraşır şekilde olmasıdır. Böylece kul, kulluğun hakkını verdiği gibi, rubûbiyyetin de hakkını vermiş olur. Meselâ, kulun el-Vâli ismiyle ahlâklanması, Allah'ın işini üstlendiği kimse olması demektir. Böylece başkasına ikrâm ve ihsân eder, kendi nefisine ise adâletle davranır. Bu ahlâklanma arzulara yöneldiği için nefsiyle mücâhede etmek ve gayret sayesinde gerçekleşmiş ise el-Velî ismiyle ahlâklanmış demektir, içinde Hak'tan bir sapma göstermeksizin gerçekleşmişse el-Vâli ismiyle tahakkuk etmiş demektir.²⁶

Bu üç aşamalı *esmâ-i hüsnâ* şerhinin İbnü'l-Arabî'de²⁷ ve onun muakkiplerinden Konevî'de²⁸ ve bugün Amerika'da Halvetî-Cerrâhî tasavvuf yolunu neşretmekle meşgul olan Tosun Bekir Bayraktaroğlu'nda da görmek mümkündür.²⁹

23 Bayraktaroğlu, Tosun Bekir, *Esmâü'l-Hüsna*, İstanbul 2013, 2. Baskı, s. 36.

24 Bayraktaroğlu, *Esmâü'l-Hüsna*, s. 36-37.

25 Bayraktaroğlu, *Esmâü'l-Hüsna*, s. 38.

26 Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 131-132; Biçer, "Giriş", *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Mânâlarının Keşfi* (içinde), s. 27-28.

27 Biçer, "Giriş", *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Mânâlarının Keşfi* (içinde), s. 27-28.

28 Bkz. Konevî, Sadreddin, *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*, trc.: Ekrem Demirli, İstanbul 2011, s. 16.

29 Bkz. Bayraktaroğlu, *Esmâü'l-Hüsna*, s. 39-200.

Esmâ-i hüsnâ-insân-ı kâmil ilişkisi ile alakalı olarak ilâhî isimlerin sayımı (ihsâ) üzerinde de durmak istiyoruz. Zira sûfler, *esmâ-i hüsnâ*'nın sayımını bu isimlerle vasıflanmak, onların hakikatleri ile zuhur etmek şeklinde anlayıp uygulamışlardır.

Meselâ İbn-i Berrecân ihsâ'yı, Allah'ın isimleriyle alakalı ilimleri bilmek, zikretmek ve bununla kullukta bulunmak şeklinde yorumlarken, Konevî, zâhir âlimlerinin Hz. Peygamber'in "*Allah'ın doksan dokuz ismi vardır, kim onları sayarsa (ihsâ) cennete gider*" hadisinde geçen "bu isimleri sayan" ibaresine lafızlarını bilen, netice ve eserlerinin hakikatlerine dalan anlamını verdiklerini; sûflerin ise isimlerle vasıflanmak, onların hakikatleri ile zuhur etmek ve neticelerinin içeriğine göre kul olmak şeklinde anlayıp, bu isimlerin, kendileriyle vasıflanana, hakikatleri ile zuhur eden ve neticelerinin içeriklerine göre kul olan insanlara da verilmesinin doğru olduğunu söylediklerini kaydetmektedir.

Kâşânî ise ihsâ'nın tasavvuf yolunun büyüklüğü tarafından, ilâhî isimlerle ilişki kurma hususunda olduğu gibi "taalluk", "tahakkuk" ve "tahakkuk" şeklinde üç basamakta ele alındığını söylemiş, her kim ilâhî isimleri bu üçünden birisi ile sayarsa Hz. Peygamber'in buyurduğu gibi cennete gireceğini belirtmiştir. O, söz konusu üç basamağı şöyle açıklamıştır:

1. Taalluk: İnsanın ilâhî isimlerden her birisinin tesirini nefsinde, bedeninde, kuvvetlerinde, uzuvlarında, nefsanî, cismânî ve rûhânî durum ve hâllerinde, uyurken ve uyanırken, ayakta yahut otururken, itaat ederken veya günah işlerken, kabz veya bast hâlinde iken, sağlık veya hasta iken, hoşnutlukta ve öfkede, lezzet ve elemde, rahatta ve sıkıntıda, zorlukta ve kolaylıkta, genişlikte ve darlıkta, zengin veya fakirken vb. hâlden hâle geçişlerinde çeşitli zuhurlarda talep etmesidir.

Kul bütün bunların ve başka şeylerin ilâhî isimlerin hükümlerinden olduğunu görür. Böylelikle kendisinde ve kendisinden zuhur eden her şeyi, layık olduğu şekilde ve mârifet ehlinin edebine göre, isimlere ve onların eserlerine izafe eder. Sonra da bu isimlerden her birisine layık olan şükür, sabır, özür, af, sığınmak, hürmet, utanmak, alçalmak, ilticâ, sükûnet, kırıklık, pişmanlık, istiğfar, yardım, medet istemek gibi kulluk niteliklerinden birisini yerine getirir ve Rablîğin hakkını da ifa eder. Velhâsıl ilâhî isimleri bu tarz ihsâ edip, güç ve ve imkân ölçüsünde zorunlu hakkı yerine getirmekle kul, "amel" cennetine girer.

2. Tahakkuk: Takvâ sâhibi olup, kendisiyle ve kendisinde zuhur etmiş her türlü suret ve mânâlardan, "yaratılmışlık" ve "perde" alâmeti taşıyan eserlerden arınan kimseler isimlerin hakikatleri, sırları ve nurlarıyla tahakkuk edebilirler. Dolayısıyla bunu yapınca kul, "itminan" cennetine girer.

3. Tahalluk: Rûhun bu isimlerin hakikatlerini, mânâlarını ve sıfatlarını öğrenip, Hz. Peygamber'in "*Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanınız*" emrine uygun, her birisinin hakikatiyle nitelemesi ve ahlâklanmasıdır. Böylelikle kul, söz konusu vasıflanmanın ve ahlâklanmanın bağlı olduğu bu "ihsâ" sayesinde Allah'ın "*İşte onlar vârislerin tâ kendileridir. Onlar Firdevs cennetine girecek ve orada ebediyyen vâris olarak kalacaklardır*" (El-Müminûn, 23/10-11) âyetinde işaret ettiği "miras" cennetine girer.³⁰

Gümüşhanevî'ye göre ihsâ, Kâşânî'nin üçüncü olarak zikrettiği tahalluk basamağı olup, ilâhî zâtın birliğinde bütün beşerî hususiyetlerden sıyrılıp, O'nun bekâsı yani ebediliği ile bekâ bulmak demektir ki buna "vasl" adı da verilir.³¹ Bu durum, cennete girmeye de vesile olacaktır. Zira yukarıda zikredilen Müminûn sûresi 10-11. âyetlerinin anlamını düşünerek inanmak ve onunla amel etmek hiç şüphesiz cennete girmeyi bir mükâfat olarak gerektirmektedir. Gümüşhanevî'ye göre *tahalluku* gerçekleştiren kâmil insana *suveru'l-ilâhiyye* de denir. Çünkü

30 Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 40-41.

31 Gümüşhanevî, *Câmiu'l-Usûl* (Serin), s. 372.

suveru'l-ilâhiyye, ilâhî isimleri şahsında toplayan ve onların gereğine göre davranışlarda bulunan kâmil insan demektir. Bu kâmil insanlar aynı zamanda yeryüzünde ilâhî isimleri kendi varlıklarında yansıtmaya çalışan ve bu görevi üzerlerine alan kimselerdir.³²

Gümüşhanevî, tahakkuka ulaşan muhakkik ile tahalluka vasıl olan mutahallik arasında bazı farklar olup şunlardır:

1. Mutahallik, Kur'ân ve Hz. Peygamber'in ahlâkını öğrenen ve bunlarla ahlâklanmış kimse iken muhakkik, ilâhî isim ve sıfatlara mazhar olan ve ilâhî ahlâkla donanan kimsedir.

2. Mutahallik, bütün kötülük ve çirkinliklerden uzaklaşırken muhakkik, ilâhî varlıkta kendi varlığını bırakmaya ve tüketmeye çalışır.

3. Mutahallike şerefli, muhakkike ise kâmil denir. Şöyle ki kemâl, beşerî sıfatlardan sıyrılarak ilâhî isim ve sıfatların tecellilerine ermektir. Şeref ise kendi çaba ve çalışmaları ile iyi ve güzel huylar elde etmek, insanlar arasında yükselme vasıtalarına yapışarak yücelmektir.³³

Gümüşhanevî'nin, Kâşânî gibi bu ilâhî isimlerin başına "abd" eki getirmek sûretiyle "Abdullah" isminden başlayarak "Abdussabûr" ismine kadar doksan dokuz ismi, taalluk ve tahakkuk cihetinden ziyade tahalluk bakımından ele aldığını görüyoruz. Örnek olması bakımından Gümüşhanevî'nin Abdulmelik, Abdurrahîm ile Abdolvâris ve Abdurreşîd isimleriyle ilgili açıklamalarına yer vermek istiyoruz.

Abdulmelik: Melik isminin sırrına vâsıl olan kul, hem nefesine hem de başkalarının hareketine, Allah'ın emri ve dilemesi nisbetinde hâkim olur. Abdulkuddûs: Kuddûs isminin sırrına vâsıl olan kul, kalbi Allah'tan başkasına müsait olmayan ve Allah'ın kirli perdelerden arıttığı, temizlediği kimsedir. Bu kulun kalbi, Allah'tan başkası ile meşgul olmaz. Kudûsî hadiste "*Ben yere göğe sığmam, ancak mü'min kulunun kalbine sığarım*"³⁴ buyurulmuştur. Dolayısıyla bir kimsenin gönlü Allah ile dolup taşarsa Allah onu kendisinden başka olan şeylerden arıtır. Abdolvâris: Vâris isminin sırrına vâsıl olan kul, fenâfillahtan sonra bekâbillaha erişince, ilâhî saltanat ve ilimden gerekli nasibini alır. Büyük peygamberlerin saltanat makâmı olan bu makâmın velîleri, peygamberlerin gerçek vârisleri olarak ilimde, mârifete ve hidâyete vesile olmada onlarla birleşirler, ebedîleşir ve Hakk'ın birlik ve Bekâ'sına kavuşurlar. Abdurreşîd: Reşîd isminin sırrına vâsıl olan kul, kendisine rüşd verilen kimsedir. Nitekim bu makâmda kula, Hz. Peygamber'in buyurduğu gibi hem dünya hem de âhiret umuruna dair idare etme olgunluğu verilir.³⁵

Sonuç

Çalışmamızda görülmüştür ki "en güzel isimler" anlamına gelen, Kur'ân ve Sünnet'te üzerinde durulan *esmâ-i hüsnâ* hakkında İslâm âlimlerinin yanında sûfîler de çeşitli eserler kaleme almış yahut eserlerinin bir kısmını buna ayırmışlardır.

İşte böylesi sûfîlerden birisi de Kâşânî'nin *Istîlâh-ı Sûfiyye* adlı eserinden oldukça istifade ettiği anlaşılan XIX. asrın önde gelen âlim ve mutasavvıflarından Nakşî-Hâlidî şeyhi Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'dir. Onun *esmâ-i hüsnâ* ile ilgili yaklaşımını daha ziyade *Câmi'u'l-Usûl* adlı meşhur eserinde görmek mümkündür.

Gümüşhanevî'ye göre ilâhî isimler *zâtî*, *fiilî* ve *vasfî* olmak üzere üç kısma ayrılır. Zâtî isimler, doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın zâtına nisbet olunan isimler iken, fiilî isimler, Hâlık, Râzık gibi başka varlığın var olmasıyla mümkün olan isimlerdir. Vasfî veya sıfât isimler ise var olan bir mânâyâ delâlet eden isimlerdir.

32 Gümüşhanevî, *Câmi'u'l-Usûl* (Serin), s. 344.

33 Gümüşhanevî, *Câmi'u'l-Usûl* (Serin), s. 351.

34 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c. II, s. 373.

35 Kâşânî, *age.*, s. 367, 391-392; Gümüşhanevî, *Câmi'u'l-Usûl* (Serin), s. 56, 81.

Gümüşhanevî'ye göre ilâhî isimlerin sayısı, doksan dokuz olup, bunların en büyüğü (ism-i a'zam) Zât-ı Bârî ismi olan "Allah" ismidir.

Gümüşhanevî'ye göre, *esmâ-i hüsnâ* cihetinden *insân-ı kâmil*, zâhirî ve bâtinî ilimlerle donanmış, ilâhî birliği ve diğer sıfatların kâinattaki tecellilerini müşâhede eden, bütün insanlığın sıfatlarını özünde toplayan ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmet, hayat ve kudret gibi isimlerine mazhar olan olgun, yetkin, erdemli kişi demektir.

Gümüşhanevî, *esmâ-i hüsnâ*'nın insân-ı kâmil ilişkisi ile ilgili olarak ilâhî isimlerin sayımı (ihsâ) üzerinde de durmuştur. O bu konuda eserlerinden yararlandığı Kâşânî gibi düşünmektedir. Nitekim ona göre ihsâ, Kâşânî'nin üçüncü olarak zikrettiği tahalluk basamağı olup, ilâhî zâtn birliğinde bütün beşerî hususiyetlerden sıyrılıp, O'nun bekâsı yani ebedîliği ile bekâ bulmak demektir. Ona göre *tahalluku* gerçekleştiren kâmil insana *suveru'l-ilâhiyye* de denir.

Gümüşhanevî'ye göre tahakkuka ulaşan muhakkik ile tahalluka vasıl olan mutahallik arasında bazı farklar da bulunmaktadır. Meselâ, mutahallik, Kur'ân ve Hz. Peygamber'in ahlâkî ile ahlâklanmış kimse iken, muhakkik ilâhî isim ve sıfatlara mazhar olan ve ilâhî ahlâkla mücehhez kimsedir. Bundan dolayıdır ki Gümüşhanevî, eserinde yer verdiği ilâhî isimleri ağırlıklı olarak tahalluk cihetinden şerh etmiştir. Nitekim o, Kâşânî gibi bu ilâhî isimlerin başına "abd" eki getirilmek sûretiyle "Abdullah" isminden başlayarak "Abdussabûr" ismine kadar doksan dokuz isme yer vermiştir.

Hülâsa, tasavvufta *esmâ-i hüsnâ*'nın insân-ı kâmilde tecellisi konusunda İbnü'l-Arabî, Konevî ve bilhassa Kâşânî gibi düşünen muhakkik sûflerden birisi de Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'dir.

Kaynakça

Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ ve muzîlü'l-ilibâs ammâ iştehere mine'l-ahâdîs alâ elsine-tin-nâs*, c. I-II, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1408 (1988).

Bayraktaroğlu, Tosun Bekir, *Esmâü'l-Hüsna*, İstanbul 2013, 2. Baskı.

Biçer, Ramazan, "Giriş", *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Mânâlarının Keşfi* (içinde), İstanbul 2010, s. 15-16.

Chittik, William C., "Mukaddime", *Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Esmâü'l-Hüsna* (içinde), İstanbul 2013, 2. Baskı, s. 13-20.

Çakıroğlu, Selim, "Giriş", *İsmail Hakkı Bursevî, İlahî İsimler* (içinde), İstanbul 2008, s. 12-13.

Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaüddin, *Velîler ve Tarikatlarda Usûl (Câmiul-usûl)*, trc: Rahmi Serin, İstanbul ts.

_____, *Câmiu'l-usûl fi'l-evliyâ*, thk. ve tlk: Ahmed Ferîd Mezîdî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2007, 2. Baskı.

Heyet, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005.

Karagöz, İsmail, *Ayet ve Hadisler Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsna*, İstanbul 2010.

Kâşânî, Abdürrezzâk, *Tasavvuf Sözlüğü* (Letâifu'l-A'lâm fi İşârâti Ehli'l-İlhâm), trc.: Ekrem Demirli, İstanbul 2004.

_____, *Istlâhâtu's-sûfiyye ve yelîhi reşhü'z-zülâl*, zabt, tashih, ta'lik: Âsım İbrâhim el-Keyâlî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2005.

Kılıç, M. Erol, "Önsöz", *M. Nusret Tura, O'nun Güzel İsimleri* (içinde), İstanbul 1995, s. 6.

Kılıç, M. Erol, *Tasavvufa Giriş*, İstanbul 2012.

Konevî, Sadreddin, *Esmâ-i Hüsna Şerhi*, trc.: Ekrem Demirli, İstanbul 2011.

Topaloğlu, Bekir, "Esmâ-i Hüsna", *DİA*, c. 11, s. 404.

Yılmaz, Ali, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsna Şerhleri ve İbn-i İshâ-yı Saruhânî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsna'sı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 1998, sayı: 2, s. 6-10.